

ARTYKUŁY

Wojciech Łysik

STOSUNKI NIEMIECKO-CHIŃSKIE NA PROGU XXI WIEKU

Niemcy i Chiny pozostają dla siebie kluczowymi partnerami. Ich współpraca w wymiarze gospodarczym jest niezwykle zaawansowana (ChRL to najważniejszy azjatycki partner handlowy Niemiec, natomiast RFN - największy kooperant gospodarczy Chin w Europie) i wciąż dynamicznie się rozwija. Wraz ze wzrostem politycznego znaczenia obu państw i ich aspiracji do odgrywania istotnej roli w porządku światowym stosunki między nimi nabierają szczególnej wagi. Warto zatem przyrzeć się bliżej ich rozwojowi.

Stosunki niemiecko-chińskie po II wojnie światowej¹

Proklamowanie powstania Republiki Federalnej Niemiec i Chińskiej Republiki Ludowej nastąpiło niemal w tym samym czasie (odpowiednio 7.09.1949 i 1.10.1949), jednak do nawiązania stosunków dyplomatycznych między nimi doszło dopiero w wyniku porozumienia podpisanego 11.10.1972 r. podczas wizyty niemieckiego ministra spraw zagranicznych Waltera Scheela w Pekinie².

Do głównych przyczyn uniemożliwiających przez długi czas nawiązanie stosunków między RFN a ChRL należała przynależność obu krajów do przeciwstawnych bloków. Z tego powodu Pekin przywiązywał początkowo większe znaczenie do kontaktów z drugim państwem niemieckim. NRD uznała bowiem ChRL 25.10.1949 r., co umożliwiło nawiązanie stosunków dyplomatycznych. W następnym roku oba państwa ustanowiły przedstawicielstwa, które 5.10.1953 r. podniesiono do rangi ambasad. Jak zauważa

¹ Historia kontaktów chińsko-niemieckich jest bardzo bogata i sięga głęboko w przeszłość. Ograniczone ramy niniejszego opracowania uniemożliwiają, niestety, nawet pobieżne ich zaprezentowanie. Omówienie wcześniejszego okresu znaleźć można m. in. w: W. Wojnar, *Polityka RFN wobec ChRL (1949–77)*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979.

² A. Halimarski, *Polityka Chińskiej Republiki Ludowej wobec Europy*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1986, s. 154.

W. Wojnar „rozwój stosunków politycznych ChRL–NRD w znacznym stopniu determinował [...] stanowisko Bonn wobec Pekinu”³. W pierwszym piętnastoleciu istnienia RFN jej kontakty z Pekinem były ograniczone także ze względu na konsekwentne uznawanie przez Chiny rządu NRD za jedyne przedstawiciela narodu niemieckiego⁴. Szansa na zmianę sytuacji pojawiła się wraz z narastaniem rozbieżności w ramach obozu komunistycznego, które od końca lat 50. ubiegłego stulecia przybrały na sile. Rywalizacja pomiędzy ChRL a ZSRR o przywództwo ideologiczne oraz poparcie udzielone temu ostatniemu przez NRD spowodowały zainteresowanie Pekinu nawiązaniem stosunków z RFN. Na przeszkodzie temu stała jednak obowiązująca wówczas w RFN doktryna Hallsteina. Zakładała ona, że jedynym reprezentantem narodu niemieckiego na forum międzynarodowym jest Republika Federalna Niemiec i w związku z tym nie może ona utrzymywać oficjalnych stosunków z państwami, które uznały Niemiecką Republikę Demokratyczną. Nie wdając się w szczegółowe rozważania tych skomplikowanych kwestii można stwierdzić, że na stosunki pomiędzy państwem zachodnioniemieckim a ludowymi Chinami istotny wpływ miały wydarzenia związane z konfrontacją zimnowojenną oraz sytuacją wewnętrzną w obydwu blokach, a także przeobrażenia w samych Chinach⁵.

Brak formalnych stosunków dyplomatycznych nie oznaczał jednak, że wcześniej nie dochodziło do współpracy RFN i ChRL na arenie międzynarodowej. Pierwszy kontakt między obydwojoma krajami po II wojnie światowej miał miejsce w 1954 r. podczas konferencji w sprawie pokojowego uregulowania konfliktu indochińskiego. Tematem rozmów była kwestia losu Niemców pozostałych na terytorium ChRL⁶. Po II wojnie światowej władze w Pekinie zlikwidowały wiele istniejących wcześniej w Chinach instytucji niemieckich, w tym gminy wyznaniowe. Ze względu na brak stosunków konsularnych repatriacją Niemców zajmowało się Stowarzyszenie Wschodnioazjatyckie (*Ostasiatischer Verein*)⁷. Realizowano ją przy pomocy brytyjskich, indyjskich i szwajcarskich placówek dyplomatycznych akredytowanych w ChRL. 27.07.1953 zadania te przejął utworzony w Hongkongu zachodnioniemiecki konsul generalny. Położona w brytyjskiej kolonii placówka odegrała kluczową rolę w umożliwieniu powrotu do RFN osobom przebywającym w chińskich więzieniach (akcję zakończono w 1957 r.), pośredniczyła ponadto w prowadzeniu korespondencji między więźniami a ich krewnymi mieszkającymi na terenie RFN⁸. Do ważniejszych wydarzeń tego okresu należy niewątpliwie zaliczyć jeszcze datowany na 7.04.1955 r. dekret Mao Zedonga o zakończeniu stanu wojny z Niemcami.

³ W. Wojnar, cyt. wyd., s. 60.

⁴ P. Brick, *The Politics of Bonn-Beijing Normalization, 1972–84*, „Asia Survey”, 1985 nr 7, s. 774.

⁵ Zob. szerzej [w:] W. Wojnar, cyt. wyd., s. 60–69, 104–113.

⁶ K. Tomala, *Stosunki ChRL z RFN*, [w:] A. Halimarski, M. Tomala (red.), *Chińska Republika Ludowa a rozwinięte państwa kapitalistyczne (1949–1981)*, PISM, Warszawa 1985, s. 125.

⁷ Stowarzyszenie Wschodnioazjatyckie powstało w 1900 r. w Hamburgu. Za swoje główne zadanie uważa popieranie rozwoju kontaktów gospodarczych między Niemcami a regionem Azji i Pacyfiku. Więcej informacji na stronie internetowej Stowarzyszenia: www.oav.de

⁸ W. Wojnar, cyt. wyd., s. 72–73.

Rozwijały się ponadto kontakty gospodarcze między obydwooma krajami i to pomimo istniejących przeszkód w postaci obowiązującego embarga wobec Chin, a także braku formalnych podstaw współpracy handlowej. Zawarto, co prawda, 27.09.1957 r. układ o charakterze półoficjalnym, wygasł on jednak po roku, ponieważ ChRL dążąc do zawarcia umowy międzyrządowej, domagała się jednocześnie zaprzestania stosowania dyskryminacyjnych jej zdaniem praktyk przez stronę niemiecką. Toczyły się też spory na temat ustanowienia chińskiej misji handlowej na terytorium RFN. Stronie niemieckiej zależało bowiem na zapisaniu w układzie tzw. „klauzuli berlińskiej”, która rozciągałaby postanowienia układu również na terytorium Berlina Zachodniego. Stanowisko delegacji chińskiej charakteryzowało dążenie do unikania zawierania postanowień o charakterze politycznym. W tej sytuacji wymiana towarowa między obydwooma krajami opierała się na umowach między koncernami niemieckimi a chińskimi towarzystwami handlu zagranicznego i dochodziło do niej najczęściej za pośrednictwem krajów trzecich⁹. O dynamice i skali rozwoju kontaktów gospodarczych między ChRL a RFN świadczą następujące dane: o ile w 1954 r. eksport chiński do RFN wynosił 133,6 mln USD a import 155,8 mln USD, to już w 1964 r. eksport wzrósł do 325,5 mln USD przy imporcie równym 183,2 mln USD (nierównowaga między znaczącym wzrostem eksportu przy niewiele zmienionym imporcie wynika z klęski polityki „wielkiego skoku”, która zmusiła Chiny do importowania zboża, co siłą rzeczy pociągnęło za sobą ograniczenie sprowadzania artykułów przemysłowych).

W znamienym dla stosunków RFN–ChRL 1972 roku eksport chiński wyniósł 580,2 mln USD a import 1039,4 mln USD. RFN stała się w ten sposób pierwszym wśród krajów zachodnioeuropejskich, a trzecim w ogóle (po Japonii i Hongkongu) partnerem handlowym ChRL. Eksport chiński obejmował artykuły rolne oraz surowce przemysłowe, a import wysoko przetworzone artykuły przemysłowe¹⁰. Pod koniec dekady lat 70. na RFN przypadała prawie połowa wymiany handlowej pomiędzy ChRL a krajami EWG¹¹.

Współpraca między obydwooma krajami była sukcesywnie poszerzana o kolejne obszary: wojskowy (podczas wizyty premiera ChRL i przewodniczącego KPCh Hua Guofenga w październiku 1979 r. akredytowano attaché wojskowych), naukowo-techniczny (porozumienia z 1976 i 1978 r.) i kulturalny (w 1978 r. staże w RFN rozpoczęło 300 pracowników naukowych, 50 doktorantów i 100 studentów z Chin)¹².

⁹ W. Wojnar, cyt. wyd., s. 95. K. Tomala, cyt. wyd., s. 140.

¹⁰ K. Tomala, cyt. wyd.

¹¹ A. Halimarski, *Trzy kręgi polityki zagranicznej Chin*, Książka i Wiedza, Warszawa 1982, s. 298.

¹² A. Halimarski, *Trzy kręgi...*, s.300–301. K. Tomala, cyt. wyd., s. 134, 148.

ChRL i Azja Wschodnia w polityce zagranicznej RFN na progu XXI wieku

Analizę sytuacji w regionie na początku nowego stulecia oraz koncepcję niemieckiej obecności w nim prezentuje dokument federalnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych *Zadania niemieckiej polityki zagranicznej: Azja Wschodnia na początku XXI wieku*¹³. Autorzy podkreślają w nim dość powszechne przekonanie, że rozpoczynający się wiek będzie stuleciem Azji. Jednakże wstrząsy wywołane kryzysem finansowym, który dotknął region w latach 1997–98 oraz zmiany w strategii ważnych państw regionu będące skutkiem zamachów terrorystycznych z 11 września 2001 r., wpłynęły na przewartościowanie tego pojęcia. Modyfikacji uległo zatem pojmowanie idei „wieku Azji”: chodzi tu nie tyle o dominację jednego z regionów, lecz raczej o globalizację politycznych oraz gospodarczych szans i zagrożeń.

Jednocześnie wzrosło znaczenie regionu Azji i Pacyfiku dla krajów europejskich, nie tylko jako konkurenta gospodarczego. Jak podkreślają autorzy dokumentu, także procesy rozwoju współpracy regionalnej oraz polityki bezpieczeństwa powodują zmianę roli Azji dla starego kontynentu. Właśnie azjatycki kryzys finansowy stał się przykładem rosnącego znaczenia regionu, którego nie miał on w czasie zimnej wojny, ponieważ nie był w sposób jednoznaczny przyporządkowany żadnemu z bloków.

Wśród zagrożeń dla regionu autorzy wymieniają niestabilność polityczną, charakterystyczną zwłaszcza dla początku lat 90., kiedy to globalne mocarstwa (USA, Rosja) musiały na nowo określić swoje interesy w Azji. Analogiczny proces dotyczył państw regionu, a o tym, że nie jest on zakończony świadczy zdaniem autorów reakcja na zamachy terrorystyczne z 11 września 2001 r. i zbliżenie z Waszyngtonem, gdy okazało się, że trwanie na dotychczasowych pozycjach nie jest w stanie zapewnić realizacji postulowanych celów polityki zagranicznej. Kolejnymi niebezpieczeństwami grożącymi Azji Wschodniej są: nierównomierny podział wzrostu gospodarczego, korupcja, przestępczość gospodarcza i niestabilność prawna odstrasżające zagranicznych inwestorów, a także handel narkotykami, migracje oraz, ostatnio, zaangażowanie grup obywateli w działalność ekstremistycznych organizacji islamskich.

Problemem jest też wysoki przyrost demograficzny (w mniej niż dekadę ludność Azji powiększyła się o wielkość równą populacji Kanady i USA). Oznacza to utrudnienie działań mających prowadzić do zmniejszenia ubóstwa oraz wzrost presji migracyjnej. Ponadto, oznacza konieczność zmniejszenia energochłonności rozwijającego się przemysłu, w przeciwnym bowiem razie wzrośnie zanieczyszczenie środowiska, którego region Azji i Pacyfiku będzie jedną z głównych ofiar (katastrofy naturalne, spowolnienie wzrostu gospodarczego). Problemem jest też dostęp do wody pitnej, który, choćby w Chinach, jest bardzo zróżnicowany. Występowaniu powodzi w niektórych regionach towarzyszy utrzymywanie się katastrofalnych susz w innych.

¹³ *Aufgaben der deutschen Außenpolitik: Ostasien am Beginn des 21. Jahrhunderts*, Berlin, maj 2002. Dokument w wersji elektronicznej dostępny pod adresem: http://www.auswaertiges-amt.de/www/de/aussenpolitik/regionalkonzepte/asien/bp_asientag_html

Cele niemieckiej polityki zagranicznej w regionie mają być realizowane za pomocą własnej dyplomacji, w ramach Unii Europejskiej, instrumentów międzyregionalnych (jak np. szczyty Azja–Europa) oraz na forum wielostronnym (spotkania G7/G8, a także organizacje międzynarodowe, w tym zwłaszcza ONZ). Jak zaznaczono, niemiecka polityka w stosunku do Azji Wschodniej musi z powodu politycznego i ekonomicznego znaczenia regionu być centralnym elementem globalnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa zarówno samej RFN, jak i całej Unii Europejskiej.

Autorzy dokumentu uważają za możliwe iż gospodarka chińska stanie się w najbliższych dekadach największą na świecie. Niemniej jednak poziom PKB na mieszkańca wciąż znajduje się na niskim poziomie. ChRL pozostaje największą militarną potęgą regionu i największym odbiorcą niemieckiej pomocy rozwojowej (*Entwicklungshilfe*)¹⁴. Obroty handlowe wyniosły w 2000 r. około 32 mld euro, a na Hongkong i Makau przypadło kolejne 7 mld euro¹⁵, czyniąc w ten sposób z Chin trzeciego, po USA i Japonii, pozaeuropejskiego partnera gospodarczego RFN. Od 2002 r. natomiast handel z ChRL przewyższa utrzymywany z Japonią. Chińczycy są też najliczniejszą grupą obcokrajowców studiujących w Niemczech – jest ich ponad 30 000.

Do głównych obszarów niemieckiej polityki zagranicznej w regionie należą¹⁶:

- demokracja, praworządność i prawa człowieka,
- pokój i stabilność,
- własne interesy gospodarcze,
- ochrona środowiska,
- współpraca w dziedzinie pomocy rozwojowej,
- kultura, nauka, szkoły wyższe, media.

Demokracja, praworządność i prawa człowieka

Poprawa stanu przestrzegania praw człowieka leży, według deklaracji strony niemieckiej, w centrum jej działań. Służyć temu ma dialog prowadzony dwustronnie oraz w ramach Unii Europejskiej na szczeblu politycznym oraz na poziomie ekspertów. Istotną częścią jest kwestia ochrony praw mniejszości, zwłaszcza w Tybecie i Xinjiangu¹⁷. Zarówno rząd niemiecki, jak i Bundestag, w przyjmowanych rezolucjach wzywają chiń-

¹⁴ Pomoc rozwojowa to forma przepływu na warunkach preferencyjnych środków rozwoju z krajów rozwiniętych ekonomicznie do krajów o średnim i niskim poziomie rozwoju. Definicja za: A. Nowak, *Polityka RFN na rzecz rozwoju krajów Trzeciego Świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997, s. 14.

¹⁵ Dla porównania: obroty handlowe z Tajwanem wyniosły w 2000 r. 9,7 mld euro. Strona niemiecka deklaruje wolę rozwijania współpracy gospodarczej przy uwzględnieniu polityki jednych Chin (*Ein-China-Politik*).

¹⁶ *Aufgaben der deutschen Außenpolitik...*, s. 5–12.

¹⁷ Największą grupą etniczną w tej prowincji są wyznający islam Ujgurzy (45,21%, według spisu z 2000 r.).

skie władze do podjęcia dialogu z dalajlamą, który służyć miałby zagwarantowaniu autonomii Tybetu oraz umożliwieniu swobody rozwoju kultury i wyznawania religii.

Minister spraw zagranicznych Joschka Fischer podkreślił w wystąpieniu przed Komisją Praw Człowieka w Genewie (20.03.2002), że sytuacja w obszarze praw człowieka w Chinach jest krytyczna. Minister domagał się od strony chińskiej niezwłocznej ratyfikacji Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych¹⁸ oraz wprowadzenia moratorium na wykonywanie kary śmierci, a docelowo całkowitego jej zniesienia, zaprzestanie prześladowania chrześcijan i przedstawicieli innych wspólnot religijnych.

Należy jednak zauważyć, że pod wpływem prowadzonego dialogu strona chińska podejmuje działania wychodzące naprzeciw oczekiwaniom swoich zachodnich partnerów. Przykładem może być dokonana niedawno, a wchodząca w życie 1.01.2007 r. zmiana orzekania wyroków śmierci. Od tej pory każdy taki wyrok będzie musiał zostać zatwierdzony przez Sąd Najwyższy, co – jak się oczekuje – spowoduje zmniejszenie liczby orzekanych kar¹⁹. Zmiana przepisów została przyjęta z zadowoleniem przez stronę niemiecką, co podkreślił pełnomocnik rządu federalnego ds. polityki praw człowieka i pomocy humanitarnej (*Beauftragte der Bundesregierung für Menschenrechtspolitik und Humanitäre Hilfe*) Günter Nooke podczas czwartej dorocznej rundy konsultacji międzyrządowych, poświęconych kwestiom dialogu w zakresie praw człowieka, odbywającej się w Berlinie na przełomie października i listopada 2006 r.²⁰

30.06.2000 r. w Berlinie, w obecności szefów rządów obydwu państw Gerharda Schrödera i Zhu Rongji, ministrowie sprawiedliwości podpisali umowę o współpracy i wymianie w dziedzinie prawnej, która ma stworzyć podstawy długotrwałej współpracy przy budowie i rozbudowie struktur państwa prawa. Częścią porozumienia są realizowane konkretne projekty, na przykład uzgodniony w czerwcu 2001 r. dwuletni program w sprawie współpracy na rzecz państwa prawa, przewidujący wprowadzenie wspólnych działań w różnych dziedzinach.

W opinii strony niemieckiej również kontakty gospodarcze mogą przyczynić się do poprawy sytuacji przestrzegania praw człowieka. Niemieckie przedsiębiorstwa promując swoją kulturę przedsiębiorczości i organizując szkolenia mogą wnieść istotny wkład w działania dyplomatyczne.

¹⁸ Chiny podpisały Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych w 1997 r., a ratyfikowały w 2001 r. Zob.: *Menschenrechtskonvention ratifiziert*, [w:] *China aktuell*: <http://www.duei.de/ifa/de/content/zeitschriften/ca/caue020401.html>

¹⁹ Zob. szerzej na ten temat: *A major shift on executions*, „China Daily”, 1 XI 2006 r. Artykuł dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: http://www.chinadaily.com.cn/china/2006-11/01/content_721579.htm

²⁰ http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Infoservice/Presse/Meldungen/2006/061101MRHHChina_navCtx=26696.html. Nooke wyraził ponadto nadzieję, że uda się doprowadzić do całkowitego zniesienia kary śmierci w Chinach. W najbliższej przyszłości nie wydaje się to jednak możliwe. Por. wypowiedź przewodniczącego Sądu Najwyższego ChRL Xiao Yanga: Liu Li, *Top Judge: Death Penalty to Stay*, „China Daily”, 9.11.2006. Artykuł dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: http://www.chinadaily.com.cn/china/2006-11/09/content_728293.htm.

W kwestii Tajwanu rząd niemiecki podtrzymuje podzielaną przez wszystkich członków Unii Europejskiej politykę jednych Chin (*Ein-China-Politik*). Identyczne stanowisko zajmują inni członkowie społeczności międzynarodowej²¹, w tym także obydwa państwa chińskie. Różnią się one jednak rozumieniem pojęcia „jednych Chin”. Dla ChRL oznacza ona bowiem konieczność uznania przez Tajwan, że jest on częścią Chin przed rozpoczęciem jakichkolwiek rozmów²². RFN nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych z Tajwanem²³, opowiada się natomiast za pokojowym rozwiązaniem spornych kwestii między Tajpej a Pekinem.

Pokój i stabilność

Regionalne kooperacyjne struktury bezpieczeństwa znajdują się w Azji Wschodniej w stadium tworzenia. Niemcy chcą włączyć się w proces prowadzący do budowy zaufania i odprężenia przez:

- dialog oparty na współpracy w dziedzinie polityczno-wojskowej, włączając w to kwestie kontroli zbrojeń,
- popieranie wielostronnej współpracy.

RFN uważa, że cenne w tym zakresie mogą okazać się jej doświadczenia w uczestniczeniu w procesie KBWE/OBWE.

W relacjach z ChRL za kluczowy uważa się proces włączenia tego kraju do wspólnoty państw (*Staatengemeinschaft*), co polegać ma na przekonaniu Chin do przejścia większej roli za międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo. Proces ten wiąże się z rozwiązaniem sporów między ChRL a Tajwanem. RFN widzi swoją rolę we wspieraniu procesów transformacji oraz ścisłej współpracy z ChRL, która przyczyni się do budowy państwa prawa i stworzy podwaliny dla demokracji i ochrony praw człowieka.

²¹ Zob. interesujący komentarz na temat nieudanych prób Tajwanu uzyskania prawa reprezentacji w Organizacji Narodów Zjednoczonych: Tsao Tuming, *Reviewing Past Actions in UN Bids*, „Taiwan Journal” z 6.10.2006. Artykuł dostępny w wersji elektronicznej pod adresem:

²² <http://taiwanjournal.nat.gov.tw/ct.asp?xItem=23353&CtNode=122>.

²³ *Cross-Strait Relations* w: „The Republic of China Yearbook – Taiwan 2002”, Taipei 2002, s. 105, 109–110.

²³ Przed powstaniem ChRL Czang Kaj-szek utrzymywał stosunki dyplomatyczne z Niemcami i przyjmował ich doradców wojskowych. W październiku 1941 r. rząd kuomintangowski wypowiedział wojnę Niemcom, a po zwycięstwie utworzył w 1946 r. Chińską Misję Wojskową w Berlinie, akredytowaną przy Sojuszniczej Radzie Kontroli Niemiec oraz konsulaty w Stuttgarcie i Hamburgu. Placówki te zakończyły działalność w latach 1949–1950 z powodu trudności finansowych, będących konsekwencją konieczności ewakuacji na Tajwan. Zob. W. Wojnar, cyt. wyd., s. 43–50.

Interesy gospodarcze

Rząd niemiecki deklaruje wsparcie dla przedsiębiorstw chcących wykorzystać szanse istniejące w dynamicznie rozwijającym się regionie, zauważa przy tym jednak, że powodzenie wszelkich przedsięwzięć wymaga długotrwałej obecności i stworzenia sieci instytucjonalnej pogłębiającej wzajemne zaufanie oraz, tak jak w przeszłości, politycznego wsparcia.

Stosunki gospodarcze są określane jako jeden z filarów relacji niemiecko-chińskich. Niemieckie przedsiębiorstwa zainwestowały od 1978 r. na terytorium ChRL 8 mld euro i wartość ta będzie rosła, ponieważ Chiny są największym na świecie rynkiem inwestycyjnym i infrastrukturalnym. W latach 90. w Pekinie i Szanghaju powołano do życia niemieckie izby handlowe, które pomagają małym i średnim firmom z RFN przezwyciężyć początkowe trudności na chińskim rynku. Szansę dla zagranicznych podmiotów stworzyło przystąpienie Chin do Światowej Organizacji Handlu (WTO), co nastąpiło 10.11.2001 r.²⁴. Jak podkreślają autorzy dokumentu niemieckie przedsiębiorstwa mogą na tym skorzystać, pod warunkiem jednak, że odpowiednio wcześniej się przygotowują do nowych warunków.

Ochrona środowiska

RFN na zasadach przyjętego w 1997 r. protokołu z Kioto chce przekazywać krajom regionu energooszczędne technologie. Lata 90. przyniosły w tej dziedzinie intensyfikację współpracy z Chinami. Liczne niemieckie przedsiębiorstwa współpracują ze swoimi partnerami nad rozwiązaniem problemu rosnącego zanieczyszczenia środowiska w ChRL. Rozwój pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł przy jednoczesnej modernizacji dotychczas istniejących elektrowni to przykłady takich działań. Jak podkreślają autorzy dokumentu wciąż istnieje pole do rozwoju współpracy, a istniejące możliwości nie zostały w pełni wykorzystane mimo wagi przykładanej do problemu, o czym świadczyć może chociażby zorganizowanie w 2000 r. niemiecko-chińskiej konferencji poświęconej problemom ekologicznym.

²⁴ Dzień później do WTO przystąpił Tajwan jako „osobny obszar celny”. Zob.: A. Chojnowski, *Gospodarka Tajwanu na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] K. Gawlikowski (red.), *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku: przemiany polityczne i społeczne*, Instytut Studiów Politycznych PAN i Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2004, s. 227.

Współpraca w dziedzinie pomocy rozwojowej

RFN jest obok Japonii (z której pochodzi ponad połowa środków) głównym dostawcą pomocy rozwojowej dla krajów Azji Wschodniej. Współpraca z Chinami odgrywa istotną rolę. W przyszłości strona niemiecka zamierza szczególnie nacisk położyć na:

- ochronę środowiska, zwłaszcza problem zaopatrzenia w wodę i gospodarkę odpadami,
- wsparcie reform gospodarczych i współpracę przy budowie i rozbudowie państwa prawa,
- rozwój infrastruktury transportowej.

RFN szczególnie zależy na projektach służących dobru mniejszości narodowych oraz zmniejszających dysproporcje rozwojowe między wybrzeżem a zachodnią i centralną częścią Chin, gdyż przyczyniają się one do zachowania wewnętrznej integralności ChRL.

Kultura, nauka, szkoły wyższe, media

Związki kulturalne Niemiec z regionem są ścisłe i opierają się na bogatej tradycji. Jak jednak zauważają autorzy „Zadań niemieckiej polityki zagranicznej” kręgi polityczne i gospodarcze wciąż nie w pełni zdają sobie sprawę z możliwości jakie daje współpraca w tej dziedzinie. Aktywną rolę odgrywają natomiast rozmaite organizacje, wśród których wymienić można takie jak DAAD, Fundacja Aleksandra Humboldta, Instytut Goethego²⁵.

Szkoły wyższe, doceniając znaczenie regionu, są obecne na najważniejszych targach edukacyjnych, chcąc w ten sposób pozyskać najbardziej uzdolnionych studentów. Celem wszystkich wymienionych działań ma być uzupełnienie obrazu Niemiec – kraju „klasycznej kultury” o techniczne i gospodarcze aspekty dnia współczesnego. Chińczycy stanowią największą wśród Azjatów grupę stypendystów DAAD, a w przypadku stypendiów naukowych Fundacji Aleksandra Humboldta zajmują pierwsze miejsce na świecie. 30000 Chińczyków studiujących w RFN w 2003 r. to największa grupa cudzoziemców (przed Polakami i Francuzami). Ocenia się, że około 60% spośród nich powróci do ChRL (w przypadku osób studiujących w USA odsetek ten jest o połowę niższy).

ChRL jest też istotnym partnerem w dziedzinie współpracy naukowej. Na podstawie zawartego w 1978 r. porozumienia niemal wszystkie niemieckie instytuty badawcze nawiązały kontakty ze swoimi chińskimi odpowiednikami (na przykład Instytut Maxa

²⁵ DAAD, czyli *Deutscher Akademischer Austauschdienst* (Niemiecka Służba Wymiany Akademickiej) organizuje i finansuje studia osób pochodzących z krajów Trzeciego Świata. Za: A. Nowak, cyt. wyd., s. 73. Zadaniem Fundacji Humboldta (*Alexander von Humboldt-Stiftung*) jest popieranie międzynarodowej współpracy naukowej. Instytut Goethego (*Goethe-Institut*) zajmuje się z kolei promocją kultury i języka niemieckiego za granicą.

Plancka [*Max-Planck-Gesellschaft*] z Chińską Akademią Nauk), realizując wspólnie sympozja, warsztaty i projekty. Owocem współpracy jest też wzniesione w Pekinie w 2000 r. Centrum Badań Naukowych (*Zentrum zur Wissenschaftsförderung*), które skupia społeczność niemieckich naukowców w Chinach.

Stosunki z RFN w ocenie ChRL

Strona chińska uważa, że w jej relacjach z RFN dokonał się postęp od czasu nawiązania stosunków dyplomatycznych²⁶. Uległy one czasowemu ochłodzeniu w 1989 r., kiedy to, po – jak to określa strona chińska – „wystąpieniu politycznych zaburzeń” (*the occurrence of the political disturbance*), Niemcy przyłączyły się do sankcji przeciw Pekinowi. Wkrótce jednak, dzięki „wspólnemu wysiłkowi”, stosunki powróciły do normalności, a nawet zaczęły się poprawiać. Kolejne lata przyniosły wzajemne wizyty najwyższych dostojników państwowych oraz wznowienie współpracy na forum organizacji międzynarodowych. Rozwojowi kontaktów nie zaszkodziły, takie wydarzenia, jak przyjęcie przez Bundestag w czerwcu 1996 r. rezolucji „Poprawa sytuacji praw człowieka”, które określone zostało przez Pekin jako antychińskie. Spotkanie ministrów spraw zagranicznych przy okazji sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu tego samego roku, podczas którego strona niemiecka zapewniła o kontynuacji polityki „jednych Chin”, podkreśliła, iż uznaje Tybet za integralną część ChRL oraz opowiedziała się za rozwiązywaniem kwestii praw człowieka na drodze dialogu, usatysfakcjonowało stronę chińską.

RFN jest największym europejskim partnerem gospodarczym ChRL, a obroty handlowe wykazują stałą tendencję wzrostową. Główne towary importowane z Niemiec to: wyroby elektromechaniczne, samochody, statki, wyroby transportowe, chemikalia, urządzenia optyczne i medyczne. W eksporcie przeważają natomiast wyroby elektryczne i mechaniczne, tekstylia, produkty chemiczne oraz zabawki.

Niemcy znajdują się też wśród państw, które są największymi dawcami pomocy rozwojowej dla Chin. Na mocy umów zawartych w 1982 i 1985 r. RFN przekazała równowartość ponad 4 mld euro. Zakres przeznaczenia środków jest niezwykle szeroki i obejmuje projekty infrastrukturalne, kwestie ochrony środowiska (np. zalesianie) czy współpracę technologiczną. Ponadto w sytuacjach tego wymagających strona niemiecka udziela pomocy doraźnej. Taki przypadek wystąpił w kwietniu 2003 r., kiedy to rząd RFN przekazał sprzęt medyczny wartości 10 mln euro, aby wesprzeć wysiłki Chin w walce z epidemią SARS.

Niemcy są największym europejskim inwestorem na rynku chińskim. W kwietniu 2003 r. wartość zakontraktowanych projektów wynosiła 15,1 mld dolarów. Strona chińska z zadowoleniem odnotowuje również rozwój współpracy w innych dziedzinach. Sukcesywnie podpisywane są kolejne porozumienia, stanowiące podstawę intensyfikacji kontaktów naukowych, kulturalnych, wojskowych oraz regionalnych.

²⁶ <http://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq/3265/default.htm>

Stosunki polityczne

Stosunki określane są jako „przyjacielskie i dobre”²⁷ o czym świadczą mogą częste wzajemne wizyty na najwyższym szczeblu. W pierwszych latach XXI wieku do kontaktów dochodziło często. W kwietniu 2002 r. przebywał w RFN przewodniczący ChRL Jiang Zemin, a w maju 2004 r. premier Wen Jiabao. Kanclerz Niemiec Gerhard Schröder przybywał do Chin praktycznie co roku, zawsze w towarzystwie licznej delegacji biznesmenów²⁸.

W dniach 10–12.11.2005 r. przebywał w Niemczech przewodniczący Chin Hu Jintao. Był to pierwszy etap jego pobytu w Europie. Wizytę śledzono z dużym zainteresowaniem, ponieważ była to pierwsza podróż Hu do tego kraju, po objęciu przez niego funkcji głowy państwa (podczas swej wizyty w RFN 8–11.11.2001 r. pełnił funkcję wiceprzewodniczącego), a ponadto przypadła na okres tworzenia nowego rządu po wyborach parlamentarnych w Niemczech (18.09), co w istotny sposób wpłynęło na jej charakter.

Podczas spotkania z ustępującym kanclerzem Gerhardem Schröderem 11.11. Hu Jintao podkreślił, iż podczas 7 lat urzędowania w istotny sposób przyczynił się on do rozwoju stosunków między obydwojoma krajami, na których skorzystały nie tylko zamieszkujące je narody, ale i światowy pokój i stabilność. Schröder zaznaczył natomiast, że o wadze jaką przywiązuje do stosunków z Chinami świadczy fakt, iż Hu jest ostatnim przywódcą, którego przyjmuje jako kanclerz. Obaj wyrazili nadzieję na dalszy rozwój stosunków bilateralnych oraz omówili sytuację międzynarodową²⁹.

Podczas spotkania z Angelą Merkel, przywódczynią zwycięskiej chadecji i kandydatką na nowego kanclerza, Hu wyraził zainteresowanie rozwojem współpracy w sektorze energetycznym. ChRL, będąc importerem energii, zainteresowana jest zwiększeniem wytwarzania jej samodzielnie z odnawialnych źródeł. Merkel, deklarując wagę jaką przywiązuje do pogłębiania dwustronnych stosunków, opowiedziała się za kontynuowaniem dialogu dotyczącego problemów praw człowieka. Hu zaprosił Merkel do złożenia wizyty w Chinach, sam natomiast otrzymał zaproszenie do wizyty w Niemczech z okazji mistrzostw świata w piłce nożnej³⁰.

Podobne zaproszenie chiński przywódca złożył prezydentowi RFN Horstowi Köhlerowi. Gospodarz spotkania wyraził przekonanie, że rozwojowi gospodarczemu powinien towarzyszyć proces poszerzenia się wolności. „Pragnienie ludzi do życia w wolności i godności jest uniwersalne” – powiedział, wyrażając też troskę o rozważne wykorzystywanie zasobów naturalnych. Podkreślił też zrozumienie dla faktu, że „Chiny idą

²⁷ http://www.auswaertigesamt.de/www/de/laenderinfos/laender/laender_ausgabe_html?type_id=14&land_id=32#5

²⁸ Ocena tych wizyt jest daleka od jednoznaczności, także w samych Niemczech. Zob. np. *Beifall und Kritik für Schröders fünfte Chinareise [w:] China aktuell*, 12/2003: <http://www.duei.de/ifa/de/content/zeitschriften/ca/caue120103.html>

²⁹ <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjw/zjg/xos/gjlb/3296/3298/t221358.htm>

³⁰ *Embargo, Energie und Menschenrechte*. Artykuł dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <http://www.faz.net/s/RubDDBDABB9457A437BAA85A49C26FB23A0/Doc~E1BCF0F50A0054D6C96F6322892D6AB95~ATpl~Ecommon~Scontent.html>

własną drogą³¹. Nie bez znaczenia jednak jest fakt, że zaledwie 2 dni przed rozpoczęciem wizyty Hu Jintao niemiecki prezydent stwierdził w wywiadzie dla bońskiego „General-Anzeiger”, że niemieccy przedsiębiorcy nie powinni zawierać kontraktów z krajami, w których dochodzi do skandalicznych naruszeń praw człowieka. „Gdy chodzi o skandaliczne naruszenia praw człowieka, powinniśmy być gotowi odstąpić od celu jakim jest zawarcie układu handlowego”³².

Podczas swojej wizyty w Niemczech Hu poruszył kwestię zniesienia embarga na sprzedaż broni do Chin. Zwolennikiem takiego kroku jest Schröder, który podczas pożegnalnego spotkania z chińskim przewodniczącym ponownie, jak podkreśla tygodnik „Der Spiegel”³³ – „ku irytacji Unii Europejskiej”, opowiedział się za rozwiązaniem problemu w ten sposób. Schröder zajmował konsekwentnie to samo stanowisko od dwóch lat, a jego jedynym sojusznikiem w tej sprawie był prezydent Francji Jacques Chirac. Do zniesienia embarga (obowiązującego od 1989 r.) potrzebna jest natomiast jednomyślna decyzja wszystkich państw członkowskich. Schröder podkreślał, że wprowadzenie embarga było uzasadnioną reakcją na masakrę na placu Tiananmen, obecnie jednak, wobec liberalizacji dokonywanej przez nowe kierownictwo chińskie, powinno ono być zniesione. Zaznaczał przy tym, że nie oznacza to, iż Niemcy planują sprzedaż jakiegokolwiek broni do ChRL³⁴. Strona chińska traktuje embargo jako „relikwiny zimnej wojny” (według słów premiera Wen Jiabao w Hadze 7.12.2004 r., na dzień przed spotkaniem przywódców Chin i Unii Europejskiej)³⁵. Z informacji prasowych wynika jednak, że nowy niemiecki gabinet nie będzie podzielał stanowiska poprzedniego kanclerza³⁶. Bowiern, jak twierdzą niektórzy autorzy³⁷, propozycja niemiecka miała na celu pozyskanie chińskiego poparcia dla postulowanej przez RFN reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ, polegającej na rozszerzeniu jej składu o nowych stałych członków, między innymi o Niemcy. Argumentami przemawiającymi za przyjęciem takiego rozwiązania było ich zaangażowanie pod egidą ONZ na Bałkanach, w Afganistanie i Iraku oraz fakt, że RFN są trzecim płatnikiem składek do budżetu organizacji³⁸. Chiny oficjalnie popierają rozszerzenie

³¹ *Hunderte demonstrieren gegen Hu Jintao*. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,384289,00.htm>

³² *Köhler warnt vor Geschäften mit Menschenschindern*. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,383803,00.html>

³³ *Merkel dringt auf Rechtsstaatlichkeit in China*. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,384410,00.html>

³⁴ *10 Questions for Gerhard Schröder*. Wywiad dla „Time Canada” z 28.02.2005 r. Co ciekawe, sam Schröder określił liberalizację w Chinach jako „niewystarczająca”. Szerzej o kwestii zniesienia embarga i motywach kierujących Niemcami i Francją zobacz w: Xiudan Dai, *Understanding EU-China Relations: An Uncertain Partnership in the Making*, s. 15–20. Artykuł dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: http://www.hull.ac.uk/ceus/CEUS%20paper_Dai_2006.pdf

³⁵ <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjw/zjzg/xos/dqzzywt/t173843.htm>

³⁶ *Waffenembargo gegen China bleibt bestehen*. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,384514,00.html>

³⁷ A. Mulrine, *The Atlantic Is an Ocean – and a Big Gulf*, „U.S. News & World Report”, Vol. 138 Issue 7.

³⁸ *10 Questions...*

składu Rady Bezpieczeństwa, kładąc nacisk na zapewnienie lepszej reprezentacji krajom rozwijającym się³⁹, ich sprzeciw budzi jednak przyznanie statusu stałego członka Japonii. ChRL dąży również do tego, aby reformę przyjęto nie przewidzianą w Karcie Narodów Zjednoczonych większością dwóch trzecich głosów, lecz w ramach możliwie szerokiego konsensusu członków organizacji⁴⁰.

Przebieg wizyty szeroko relacjonowała prasa niemiecka, nie ograniczając się do omówienia jej przebiegu, ale i prezentując sylwetkę chińskiego przywódcy⁴¹, który na Zachodzie nie jest zbyt znany. Podkreśla się, że 62-letni Hu Jintao jest mniej kosmopolityczny niż jego poprzednicy, nie mówi w żadnym obcym języku i nie ma przyjaciół za granicą, poza „towarzyszami pokroju Kim Dzong Ila”. Jest to zresztą charakterystyczne dla obecnego chińskiego kierownictwa – z 9 najwyższych funkcjonariuszy tylko szef policji i wywiadu Luo Gan studiował za granicą (w byłej NRD: Lipsku i Freibergu w latach 50. i 60.). Niemiecka prasa charakteryzuje ich, a szczególnie Hu Jintao jako „zimnych technokratów” (czemu sprzyja zapewne ich techniczne wykształcenie), przed którymi stoi wyzwanie utrzymania dotychczasowego tempa rozwoju gospodarczego przy jednoczesnej modernizacji i unikaniu wstrząsów społecznych. Niemiecka prasa odnotowała również towarzyszące wizycie delegacji chińskiej protesty obrońców praw człowieka i członków sekty Falun Gong. Gromadzili się oni na trasie przejazdu Hu Jintao, przed hotelem, w którym nocował, a także w pobliżu miejsc oficjalnych spotkań.

Stosunki gospodarcze

O wzajemnym znaczeniu partnerów w tym wymiarze stosunków międzynarodowych była już mowa wyżej. Tytułem uzupełnienia warto nadmienić, że wizycie Hu Jintao w Niemczech towarzyszyło podpisanie wielkich kontraktów o łącznej wartości ponad 1 mld euro. Największym beneficjentem okazał się koncern Siemens, który zawarł umowę na dostarczenie 60 szybkich pociągów (wartość szacowana na 669 mln euro) oraz budowę „chińsko-niemieckiego szpitala przyjaźni” (146 mln euro). Ponadto uzgodniono szereg porozumień o współpracy między bankami i firmami telekomunikacyjnymi.

Nie oznacza to jednak, że we wzajemnych relacjach nie występują trudności. Rosnący deficyt w bilansie handlowym⁴², wszechobecne piractwo oraz niewystarczające bezpieczeństwo prawne to problemy podnoszone przez stronę niemiecką. Jednocześnie liczy

³⁹ Zob. relację z konferencji prasowej rzecznika MSZ ChRL Qin Ganga (7 kwietnia 2005 r.): <http://0-www.china-un.org.portia.nesl.edu/eng/fyrth/t190928.htm>

⁴⁰ *China brems die UN-Reform*, „China aktuell”, nr 3/2005.

⁴¹ Zob. zwłaszcza krytyczny wobec sytuacji w Chinach i osoby samego Hu artykuł w opiniotwórczym tygodniku „Der Spiegel”: *Angst in den Seelen*. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,383856,00.html>

⁴² Według danych Federalnego Urzędu Statystycznego wyniósł on w 2005 r. 18 610 mln euro. Eksport niemiecki do ChRL wyniósł 21 280 mln euro, a import 39 890,6 mln. <http://www.destatis.de/download/e/aussh/rangfolge.pdf>

ona na wzrost chińskich inwestycji w swoim kraju oraz przewiduje, że obroty handlowe mogą wzrosnąć z 53 mld euro (w 2004 r.) do 100 mld (w 2010 r.). Szanse dla niemieckich przedsiębiorstw w Chinach ustępujący minister gospodarki Wolfgang Clement widzi w rozbudowie infrastruktury oraz przy rozwiązaniach dotyczących odnawialnych źródeł energii (RFN dysponuje odpowiednim know-how, a zainteresowanie strony chińskiej jest duże). Eksperti wymieniają również inwestycje państwowe, sektor usług i budowę maszyn jako sektory, w których niemieckie przedsiębiorstwa mogą odegrać ważną rolę, tym bardziej, że znaczenie Chin jako miejsca inwestycji wciąż rośnie⁴³.

Stosunki kulturalne

Od zawarcia w 1979 r. umowy o współpracy kulturalnej ten sektor współpracy opiera się na dwuletnich programach uzgadnianych między rządami. W Pekinie i Szanghaju działają niemieckie szkoły, a istniejący w stolicy ChRL od 1988 r. Instytut Goethego ma zostać rozbudowany. W kwietniu 2002 r. oba kraje uzgodniły utworzenie Centrum Wymiany Kulturalnej. We wrześniu 2001 r. Chiny były honorowym gościem trzeciego Tygodnia Azji i Pacyfiku organizowanego w Berlinie. Podczas ostatniej wizyty w Niemczech Hu Jintao wspólnie z Gerhardem Schröderem wmurowali kamień węgielny w miejscu, w którym powstanie pierwszy chiński instytut kulturalny w Niemczech.

Stosunki w dziedzinie nauki i edukacji

Pod względem liczby realizowanych projektów i ich wartości Chiny są najważniejszym partnerem Niemiec w tej dziedzinie. Już ponad 300 chińskich szkół wyższych nawiązało współpracę z niemieckimi uczelniami. Od połowy lat 90. ubiegłego stulecia istnieją instytucjonalne podstawy współpracy akademii naukowych i instytutów badawczych. W 2002 r. podpisano porozumienie o wzajemnej uznawalności dyplomów. W 2003 r. ponad 1280 Niemców studiowało w Chinach⁴⁴. Podczas wizyty premiera Wen Jiabao ministrowie nauki podpisali protokół przewidujący ścisłą współpracę przy restrukturyzacji przemysłu północno-wschodnich Chin⁴⁵.

⁴³ *Chinesischer Präsident bringt Aufträge in Milliardenhöhe.*

<http://www.spiegel.de/wirtschaft/0,1518,384293,00.html>

⁴⁴ Dane Ministerstwa Oświaty ChRL. http://www.moe.gov.cn/english/international_3.htm. Niemcy są najliczniej studiującymi Europejczykami w Chinach.

⁴⁵ W regionie tym znajduje się duże skupisko przemysłu ciężkiego budowanego przy pomocy ZSRR i wymagającego obecnie kosztownej modernizacji. O znaczeniu gospodarczym i społecznym przemysłu państwowego w ChRL zob. K. Gawlikowski, *Procesy transformacji w Chińskiej Republice Ludowej*, [w:] K. Gawlikowski (red.), *Azja Wschodnia na przełomie...*, s. 125.

Stosunki wojskowe

Już w 1976 r. obydwa kraje podpisały porozumienie o akredytowaniu attaché wojskowych, natomiast do pierwszych wizyt ministrów obrony doszło dopiero na początku obecnego stulecia. W lutym 2001 r. w Chinach przebywał Rudolf Scharping, a rewizyta jego odpowiednika – generała Chi Haotiana nastąpiła rok później (marzec 2002 r.). Wcześniej, bo we wrześniu 2001 r., podczas pierwszej podróży do Europy chińska flota wojenna zawinęła do niemieckiego portu Wilhelmshaffen⁴⁶.

Od 2003 r. trwa dialog strategiczny, w ramach którego dochodzi do regularnych kontaktów i prób oceny sytuacji międzynarodowej. Jednym z przejawów tego procesu była wizyta, którą w dniach 5–9.06.2005 r. złożył w Niemczech szef sztabu chińskiej armii generał Liang Guanglie. W ocenie strony niemieckiej służyła ona zacieśnieniu polityczno-wojskowych relacji między obydwooma krajami⁴⁷.

Współpraca ChRL z Unią Europejską

Ogłoszony w październiku 2003 r. *China's EU policy paper*⁴⁸ podkreśla ekonomiczną pozycję Unii Europejskiej i wskazuje na rosnące polityczne znaczenie najbardziej na świecie zintegrowanej wspólnoty. Jak podkreśla strona chińska, ustanowienie w 1975 r. relacji dyplomatycznych między ChRL a Wspólnotami Europejskimi można, z perspektywy czasu, ocenić jako służące interesom obydwu partnerów. Od 1998 r. odbywają się coroczne szczyty, a w 2001 r. ustanowiono mechanizm pełnego partnerstwa. Relacje między Unią a Chinami są obecnie „lepsze niż kiedykolwiek w historii”.

Cele chińskiej polityki wobec UE są następujące:

- rozwój stosunków politycznych na zasadach wzajemnego szacunku i zaufania, przyczyniających się do pokoju i stabilności na świecie,
- pogłębienie współpracy ekonomicznej,
- rozszerzenie współpracy kulturalnej.

Z kolei cele polityki UE wobec Chin to⁴⁹:

- rozwój dialogu politycznego,
- wspieranie transformacji Chin w kierunku otwartego społeczeństwa opartego na rządach prawa i poszanowaniu praw człowieka,
- integrowanie Chin z gospodarką światową,

⁴⁶ <http://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq/3265/default.htm>

⁴⁷ http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/kcxml/04_Sj9SPyKssy0xPLMnMz0vM0Y_QjzKLt4w39XEFSUGYjvqRaGJGpuYIsSB9b31fj_zcVP0A_YLc0IhyR0dFAOnhbsk!/delta/base64xml/L2dJQSEvUUt3QS80SVVFLzZfOV8yQjQ!?yw_contentURL=/C1256F1200608B1B/W26D4LMD012INFODE/content.jsp

⁴⁸ <http://www.fmprc.gov.cn/eng/topics/ceupp/t27708.htm>

⁴⁹ http://europa.eu.int/comm/external_relations/china/intro/index.htm

- wsparcie procesu reform społeczno-gospodarczych w Chinach,
- zwiększenie zainteresowania Unią w Chinach.

Obroty handlowe między stronami wyniosły 174 mld euro w 2004 r. Chiny są drugim, po USA, partnerem handlowym UE i notują nadwyżkę w wysokości 78 mld euro, natomiast dla ChRL Unia to największy partner handlowy.

Realizowane są też projekty współpracy Komisji Europejskiej z ChRL na podstawie *Country Strategy Paper* na lata 2002–2006. Przeznaczono na nie 250 mln euro. Koncentrują się one na trzech obszarach:

- wsparcie reform mające przyczynić się do zrównoważonego rozwoju i walki z ubóstwem oraz integracji z gospodarką światową, ze szczególnym uwzględnieniem implementacji rozwiązań WTO,
- ochrona środowiska,
- wsparcie transformacji w kierunku społeczeństwa otwartego.

Innym wymiarem współpracy jest zawarcie szeregu porozumień. Tytułem przykładu wymienić można choćby umowy w sprawie wspólnych badań nad pokojowym wykorzystaniem energii jądrowej (2004 r.), transporcie morskim (2002 r.), czy współpracy przy programie nawigacji satelitarnej Galileo (2003 r.).

Perspektywy rozwoju stosunków niemiecko-chińskich

Od wczesnych lat 90. można mówić o rozwoju „specjalnych” stosunków chińsko-niemieckich. Charakteryzują się one pragmatyzmem, który powoduje, że problemy praw człowieka, Tajwanu czy Tybetu, często komplikujące stosunki Pekinu z innymi państwami Zachodu, nie odgrywają w kontaktach z RFN takiego znaczenia. Wynika to z dominującego w Berlinie przywiązania do gospodarczego charakteru relacji, wzajemnego uznania roli odgrywanej przez partnerów w świecie, a także z przyczyn historycznych (RFN mimo nacisków ze strony USA nigdy nie nawiązała stosunków dyplomatycznych z Tajwanem⁵⁰)⁵¹. Jak podkreśla strona chińska, w jej relacjach z Unią Europejską nie ma zasadniczego konfliktu interesów, mimo istniejących różnic poglądów. Twierdzenie to można w sposób szczególny odnieść do relacji z największym europejskim partnerem Chin – Niemiec.

⁵⁰ Ponadto w 1993 r. gabinet kanclerza Kohla odrzucił tajwańską propozycję zakupu broni w RFN, co zostało pozytywnie przyjęte przez władze ChRL. Zob. Li Wang, *Economic Relations between the European Union and China and Evaluation of Impact of China's Tariff Change on both Economies with a Computable General Equilibrium Model*, s. 32. Praca doktorska, obroniona na uniwersytecie w Oldenburgu, dostępna w wersji elektronicznej pod adresem: <http://docserver.bis.unioldenburg.de/publikationen/dissertation/2005/waneco05/pdf/waneco05.pdf>.

⁵¹ K. Moeller, *Germany and China: A Continental Temptation*, „The China Quarterly”, 1996, September, s. 707.

Rozwija się współpraca polityczna, także w wymiarze wielostronnym. W 2003 r. po raz pierwszy Chiny wzięły udział w szczycie G-8⁵². O znaczeniu przykładanym przez strony do wzajemnych kontaktów świadczy ich częstotliwość oraz symboliczne gesty: chińscy politycy rozpoczynają swe europejskie podróże od Niemiec (premier Wen Jiabao w 2004 r.⁵³, przewodniczący Hu Jintao w 2005 r.).

Współpraca gospodarcza ma kluczowe znaczenie a jej rozwój leży w interesie obydwu stron. Dążenie partnerów europejskich, w tym RFN, do zmniejszenia deficytu w bilansie handlowym prowadzić może do występowania okresowych napięć, spośród których prestiżowe znaczenie ma z pewnością odmowa przyznania Chinom przez UE statusu kraju o gospodarce wolnorynkowej, pomimo przystąpienia tego państwa do WTO. Zarzuty wysuwane wobec ChRL dotyczą stosowania protekcjonizmu i dyskryminacji w polityce handlowej, przepływie kapitału oraz technologii. UE uważa, że równość szans między przedsiębiorstwami jest zakłócana przez interwencje państwowe i domaga się przeprowadzenia reformy polityki przemysłowej i zniesienia restrykcji dotyczących kształtowania cen, a także poprawienia ustawodawstwa dotyczącego sporządzania bilansów w ten sposób, aby dostosować je do międzynarodowych standardów. Niepokój wielu rządów budzi również wciąż niewystarczająca ich zdaniem ochrona własności prywatnej i intelektualnej. Postulaty obejmują też odejście od preferencji stosowanych w specjalnych strefach ekonomicznych oraz liberalizację sektora bankowego i poddanie go w pełni regułom rynkowym⁵⁴. Wydaje się jednak, że w dłuższej perspektywie kwestie te nie powinny zakłócić kontaktów handlowych. Ogromny i szybko rosnący rynek wewnętrzny ChRL⁵⁵ oznacza wymierne korzyści dla gospodarek europejskich, dlatego ewentualne trudności będą one starały się rozwiązywać drogą rokowań.

Kwestie związane z przestrzeganiem praw człowieka przez władze ChRL pozostają istotnym źródłem różnic między obydwoma państwami. W 1999 r. zapoczątkowany został dialog, mający na celu budowę w Chinach państwa prawnego⁵⁶. Równolegle jednak ukazujące się dokumenty władz niemieckich na temat stanu przestrzegania praw czło-

⁵² *China erstmalig zu Gast bei den G-8*. <http://www.duei.de/ifa/de/content/zeitschriften/ca/caue050203.html>

⁵³ *Wen Jiabaos erste Station seiner Europareise: Deutschland* <http://www.duei.de/ifa/de/content/zeitschriften/ca/caue050104.html>

⁵⁴ *Kein Marktwirtschaft-Status für China durch die EU*, „China Aktuell”, nr 6/2004. <http://www.duei.de/ifa/de/content/zeitschriften/ca/caue060804.html>

⁵⁵ Tempo wzrostu PKB jest imponujące i wynosiło w 2003 r. 9,3%, w 2004 r. szacowane było na 9,5%, a według prognoz w 2005 r. wynieść miało 8,5%. Dane za wydawnictwem ESCAP: *Economic and social survey of Asia and the Pacific*, New York 2005, s. 24.

⁵⁶ K. Moeller, *Zur Menschenrechtslage in China*, s. 6. Wykład wygłoszony we wrześniu 2003 r. przed grupą roboczą ds. praw człowieka i pomocy humanitarnej frakcji parlamentarnej CDU/CSU zawiera krytyczną ocenę stanu przestrzegania praw człowieka przez Chiny. Dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: http://www.swp-berlin.org/de/common/get_document.php?id=509&PHPSESSID=048c2b90d39af4a9ddf1523fc328ca1e.

wieka w Chinach traktowane przez Pekin jako „ingerencja w sprawy wewnętrzne” oraz „nieuzasadnione oskarżenia”⁵⁷.

Znaczenie Chin dla Niemiec pozwala przypuszczać, że dotychczasowa polityka Berlina będzie kontynuowana. Dotyczy to także kwestii praw człowieka – zdaniem wielu badaczy prowadzenie dialogu jest skuteczniejsze niż krytyka⁵⁸. W RFN istnieje bowiem świadomość, że dla prowadzenia skutecznej polityki niezbędne jest zrozumienie i uwzględnienie lokalnych uwarunkowań i ogromnego zróżnicowania kraju, który „oferuje wiele szans i stawia ważne zadania”⁵⁹.

⁵⁷ Por. reakcję rzecznika chińskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych na raport opublikowany w 2000 r. przez rząd RFN: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjzjg/xos/gjlb/3296/3299/t16945.htm>. Na temat zmiany stosunku ChRL do kwestii praw człowieka zob.: A. J. Nathan, *Human Rights in Chinese Foreign Policy*, „The China Quaterly”, 1994, September. Autor, stawiając tezę o instrumentalnym wykorzystywaniu problemu w polityce zagranicznej Pekinu, przypomina zaangażowanie Chin do końca lat 70. ubiegłego stulecia na rzecz rozwoju międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka.

⁵⁸ Zob. E. Sandschneider, *Anleitung zur Drachenpflege. Vom Umgang des Westens mit dem schwierigen Partner China*, „Internationale Politik”, nr 12/1005, s. 12. Autor zauważa też, iż niejednokrotnie krytyka Chin z powodu praw człowieka przez polityków z USA i państw UE przeznaczona jest na użytek wewnętrzny.

⁵⁹ *Aufgaben der deutschen Außenpolitik...*, s. 2.